

Paučová, Lenka

Hledání člověka v poezii Jaroslava Rezníka

In: *Česká a slovenská poezie: slovo a mlčení : kolektivní monografie*.
Pospíšil, Ivo (editor); Zelenková, Anna (editor). Brno: Galium, 2015, pp.
[141]-148

ISBN 978-80-905336-8-4

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.81579>

Access Date: 22. 03. 2025

Version: 20250223

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Lenka Paučová (Brno)

Hledání člověka v poezii Jaroslava Rezníka

Abstrakt

Autorka se ve své studii věnuje tvorbě slovenského básníka Jaroslava Rezníka (*1942), který měl v období normalizace zákaz publikovat. Zejména se zaměřuje na sbírku *Tajomstvo priamky* (2007), v intencích esteticko-antropologické koncepce ji srovnává se sbírkou *Kdo pije potmě víno* (1988) českého básníka Jana Skácela (1922–1989). V životě i tvorbě básníků autorka nachází vícero paralel, především však poukazuje na jejich zaměření na člověka, inklinaci k tradičním hodnotám a spjatost s rodným krajem.

Klíčová slova: česká a slovenská poezie; normalizace; antropocentrický rozměr; komparativní přístup; motiv plynutí času; motiv ticha

Abstract

Finding Human Dimensions in Jaroslav Rezník's Poetry

The author of the present study deals with works written by Slovak poet Jaroslav Rezník (*1942). In the period of normalization his poems could not be published. The author focuses on Rezník's collection of poems called *The Secret of Straight Line* (2007) to compare it on the basis of the esthetic-anthropological concept with the collection *Who Drinks Wine in the Darkness* (1988) written by Czech poet Jan Skácel. In poets' lives and works the author reveals more analogies, first of all anthropocentric dimension of their poetry, inclination to traditional values and connection to the homeland.

Key words: Czech and Slovak poetry; period of normalization; anthropocentric dimension; comparative approach; motif of the passage of time; motif of silence

Na úvod

Tematické zaměření *Slovo a mlčení* nám přináší možnost vyjádřit se o lidských osudech umlčených nelidskou dobou. Když se podíváme na slovenskou poezii druhé poloviny 20. století, najdeme v ní vícero příkladů tvůrčích osobností, které v danou chvíli nemohli promluvit, jejich díla pak vyšla s několikaletým opožděním. Někteří z nich se tak zaslouženého uznání dočkali ještě za svého života, jiní až když se jejich dílo uzavřelo.

Pro svou studii jsme si zvolili osobnost a básnickou tvorbu Jaroslava Rezníka, člověka, který do literatury sice vstoupil už v šedesátých letech minulého století, ale později byl na dlouhý čas nucen se odmlčet. Co této situaci předcházelo a jak se pak odrazila v jeho tvorbě? V naší studii se dál zaměříme na Rezníkovu sbírku *Tajomstvo priamky* (2007), chtěli bychom poodhalit antropocentrický rozměr jeho

veršů a zároveň poukázat na životní a tvůrčí paralely mezi Jaroslavem Rezníkem a českým básníkem Janem Skácelem.

Jaroslav Rezník (6. 4. 1942, Ružomberok) je básníkem domova, lásky i přírody, v autorově poezii nás osloví především víra v člověka, akcentace lidskosti a tradičních hodnot v životě člověka. Na tomto místě bychom citovali Mikuláše Kováče, který charakterizoval Rezníkovu tvorbu slovy: „*Rezník prichádza k čitateľovi, k človeku súčasníkovi s vierou v elementárne hodnoty ľudského života, ponúka čisté, nepoškrvené slová, ako sú studňa, voda, strom, pole, najmä slová zrodenie, rod, národ. Básnik vie, čo bolo a čo je medzi nami a v nás zlé, a verí, že to, čo sa ako zlé neprejavilo, musí byť dobré.*“¹

Spisovatel vstoupil do literatury v roce 1966 sbírkou *Váhavosť*, za ní následovaly sbírky *Prijímanie* (1969) a *S vodou na jazyku* (1970). Zatímco v první sbírce básník svou tvůrčí cestu ještě hledal, v dalších exponuje základní principy své básnické tvorby – humanismus, návrat k tradici, národní i náboženský rozměr lyriky. Rezník se svou básnickou tvorbou řadí ke generaci, která se ocitla jakoby ve stínu známějších předchůdců. Jedni se inspirovali poezií M. Válka (M. Pius, P. Suržin), další poezií M. Rúfusa (J. Rezník, M. Chuda, P. Štilicha), jiní například J. Stachem (Š. Balák, Š. Moravčík, K. Petera), J. Ondrušem (P. Valent), M. Kováčem (L. Šimon) nebo i vícerymi současně. Tato generace básníků jakoby vyplňovala prostor mezi konkretistickým novomodernismem a novoschematismem.² Rezník se tedy dobovým směřům nebo trendům nepodřizoval, etabloval se spíš jako básník tradiční, což ho spojovalo s Milanem Rúfusem.

V době normalizačních let následovalo autorově nucené odmlčení, deset let nesměl publikovat, jenom příležitostně mohl participovat na tvorbě scénářů televizních a rozhlasových relací, což bylo samozřejmě anonymně.³ Až po 23 letech dává o sobě opět znát – a to sbírkami *Horúčava* (1993) a *Tajomstvo priamky* (2007), které jsou jakoby bilancováním ztraceného času. V roce 1996 navíc vychází antologie Rezníkovy poezie *Dôstojnosť a iné básne* (1996).

Známá je i Rezníkova literárněvědná encyklopedická práce *Po literárnych stopách na Slovensku* (1982, v roce 2001 jako *Túry do literatúry*), která v českém prostředí vyšla s názvem *Literární toulky Slovenskem* (1990). Rezník však nezapomněl ani na dětského čitatele, dětem věnoval sbírky básní *Zvieratká píšú deťom* (1994), *Len z črpáka s pekným uškom* (1995), knihu *Rozprávky o Mladuškovi* (2005) nebo pohádkové hry *Margita a Besná* (1972), *Živé svetlo* (1983), *Prihody Janka Hraška*

¹ Vyjádření básníka Mikuláše Kováče o Rezníkově tvorbě se nachází na přebalu sbírky *Prijímanie* a také v doslovu Tomáše Winklera ke sbírce *Tajomstvo priamky*. WINKLER, Tomáš: *S hlbokou vierou v človeka*. In: REZNÍK, J.: *Tajomstvo priamky*. Martin: Matica slovenská, 2007, s. 115.

² MARČOK, Viliam et al.: *Dejiny slovenskej literatúry III*. 2. vyd. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2006, s. 109.

³ WINKLER, Tomáš: *S hlbokou vierou v človeka*. In: REZNÍK, J.: *Tajomstvo priamky*. Martin: Matica slovenská, 2007, s. 114.

(1989) a další, zmíníme ještě televizní pohádkové seriály *Medvedí rok* (1974), *Rozprávky z praveku* (1992).⁴

V studii se víc zaměříme právě na sbírku *Tajomstvo priamky* (2007). Při našich interpretacích budeme vycházet z esteticko-antropologické koncepce Andreje Červeňáka, cíl naší analýzy, tedy zkoumání antropocentrického rozměru Rezníkovy lyriky, si to přímo vyžaduje. Rezník si pro svou sbírku *Tajomstvo priamky* zvolil název poněkud zvláštní, možno už tím vyjádřil svůj záměr – poukázat na pokřivené lidské charaktery, chtěje je svými básněmi jakoby opět narovnat. Jenomže, jak říkal Dostojevskij, tajemství člověka nelze úplně odhalit, jen poodhalit.

Sbírka zčásti představuje rekapitulaci prožitého: autor se v náznamech jako by ještě vyrovnával s minulostí, s roky, kdy se musel odmlčet, zaznívají jeho oblíbená témata domoviny, lásky; pak se vrací do současnosti, aby se vyjádřil ke společenské problematice na Slovensku. Sbírka rozdělena na tři části, podívejme se na ně blíže a zkusme odpovědět na otázku – jaký je tedy člověk v Rezníkově poezii?

První část Rezník pojmenoval *Praživnosť*, její dominantou je láska člověka k vlasti, k místům, kde prožil své dětství a mládí, protože tyto vzpomínky v nás zůstávají po celý život. Už samotný název nás odkazuje ke kořenům člověka, k rodnému kraji, který je stále naší součástí. Motivy dětství a spjatosti s rodným krajem najdeme například v básni *Lisková*. Jelikož „*detstvo je už pravekom*“⁵ vzpomínky na dětství ve vesničce a na lidi, z nichž už mnozí tady nejsou, si autor stále uchovává ve svém srdci:

Konečne ľudí dotkol som sa,
úprimných, krásnych, žičlivých,
a tak som sa aj dostal k sebe,
veď navždy budem jeden z nich.⁶

Většinu básní autor věnoval lidem, kteří ho v životě nejvíc ovlivnili – v první řadě rodině (mamince, babičce, vnoučkovi), svému učiteli, ale také známým osobnostem literárního a kulturního života (Štefanu Krčmérymu, Theovi H. Florinovi, Petru Jarošovi, Milině Vlnové). Například báseň *Stará mať prebudila zvony* autor věnoval památce své babičky, básni *Roztrasený oheň lásky* vyjadřuje lásku k vnoučce, radost ze setkání s ním. Vzpomínku na oblíbeného učitele představuje báseň *Vrásoky starého učiteľa*. V první části nás ještě upoutala báseň *Mať* založená na homonymii slovenského slova *mať* (mať = matka, vlast, vlastníť). Zaznívají v ní kritické tóny – akcentací rodinných vazeb a spjatosti s domovinou autor odsuzuje způsob života člověka založený na touze mít co nejvíc:

⁴ Uvádíme podle doslovu WINKLER, Tomáš: *S hlbokou vierou v človeka*. In: REZNÍK, J.: *Tajomstvo priamky*. Martin: Matica slovenská, 2007, s. 115; a také podle *Slovníku slovenských spisovateľov 20. storočia*. 2. vyd. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2008, s. 404.

⁵ REZNÍK, Jaroslav: *Tajomstvo priamky*. Martin: Matica slovenská, 2007, s. 39.

⁶ *Ibidem*, s. 40.

Lenže aj tak –
 zo všetkého najlepšie
 je mať –
 mať!
 A vlast!⁷

Druhá časť zbierky *Až keď sa vrátim, zatvor dvere* se tematicky diametrálne líši od predchozí. Její dominantou se stává metafora, převažuje metaforický obraz lásky člověka k milované ženě. Nalézáme její různé podoby – touhu, nedočkavost, smutek z odloučení v mládí; něhu, klid ve zralejším věku. Například v básni *Motýl*:

najkrajší je vtedy,
 keď je zakuklený
 v mojom objatí.⁸

Třetí a závěrečná část se jmenuje *Básne na hore*, do popředí se dostává kritický pohled na společenskou situaci, k níž člověk nemůže být lhostejný. Podle Viktora Timura tak Rezník do literatury vrátil její společenskou funkci.⁹ Převládají pocity deziluze, zklamání z reality, která člověka odsuzuje na život v osamělosti, jedinou útěchou se pro něj stává poezie, například v básni *Len v tichu básne*:

Len v tichu Básne môžem prečkať
 aj túto zimu kriklavú,
 keď mi zas nežnomilosrdne
 podhodí svoju krútnavu.¹⁰

Ve verších zaznívá kritika způsobu života současné generace, touhy lidí po hmotných statcích, například v básních *III. Kolko?*, *V. Postátie pri postati*, *VI. Kedy?*, autor tím víc odkazuje k věčným hodnotám. V poslední části sbírky se ve větší míře setkáváme s náboženskými motivy – objevují se paralely s osudem Ježíše, dnešní doba jako by chtěla člověka také ukřižovat.

Celou Rezníkovu sbírku spojuje plynutí přírodního času: autor zobrazuje koloběh ročních období jako paralelu k pocitům člověka – obrazy jara, probouzení přírody a radosti z návratu člověka do rodního kraje (básně *Jarné lady*, *Zapri sa, apríl!*, *Tisícročná včela*), léta a podzimu jako vnitřního vyzrávání (*Júl*, *Nechcem*), nakonec chladné zimy jako zklamání ze současné situace (*Len v tichu básne*, *Snežná pieseň novoročná*).

Když se podíváme na českou poezii, paralely se životem i tvorbou Jaroslava Rezníka bychom mohli najít u českého básníka **Jana Skácela** (1922–1989). Skácel patřil ve srovnání s Rezníkem k starší generaci básníků, jeho knižní prvotina *Kolik*

⁷ Ibidem, s. 37.

⁸ Ibidem, s. 57.

⁹ TIMURA, Viktor: *Ozval sa... básnik*. In: Knižná revue 18, 2008, č. 4, s. 5.

¹⁰ REZNÍK, Jaroslav: *Tajomstvo priamky*. Martin: Matica slovenská, 2007, s. 84.

příležitosti má růže vychází již v roce 1957, tedy přibližně o 9 let dřív než Rezníkova sbírka *Váhavost*.

Zajímavým faktem je, že Rezník i Skácel, studovali na Masarykově univerzitě v Brně – Rezník muzeologii, Skácel češtinu, ruštinu a filosofii. Oba se také angažovali v kulturní oblasti. Rezník pracoval v Matici slovenské, Skácel byl pracovníkem brněnského rozhlasu, redaktorem časopisu *Rovnost*, později šéfredaktorem revue *Host do domu*. V období normalizace měli oba autoři zákaz publikovat. Rezník byl v letech 1966–1971 pracovníkem Literárněmuzejního oddělení Matice slovenské v Martině. Ze zaměstnání musel nakonec pro své postoje k srpnovým událostem roku 1968 odejít. Byl pronásledován, čtyři roky si nemohl najít nové zaměstnání.¹¹ Další sbírku Rezník vydává až po 23 letech, jeho *Horúčava* vychází v roce 1993. Skácel se podílel na formování časopisu *Host do domu*, jehož šéfredaktorem byl jmenován v září 1963. O několik let později bylo vydávání časopisu zakázáno. Básek nemohl publikovat, marně hledal novou práci, navíc se zhoršilo jeho zdraví.¹² Jeho sbírka *Chyba broskví* vyšla samizdatově v roce 1975, v Torontu v roce 1978. Po dlouhých 13 letech dostal autor povolení k vydání sbírky *Dávné proso*, s neobvyklou podmínkou – aby knížka nebyla smutná.¹³

Podobně jako Rezník i Jan Skácel napsal několik sbírek pro děti, například *Uspávanky* (1983), *Kam odešly laně* (1985) nebo *Proč ten ptáček z větve nespadne* (1988). U obou autorů sledujeme vztah k tradici, motivy dětství, lásky k rodnému kraji, sepětí člověka s přírodou.

Rezníkovy verše v sbírce *Tajomstvo priamky* bychom mohli srovnat s posledním dílem, které Jan Skácel za svého života vydal – se sbírkou *Kdo pije potmě víno* (1988). Tato Skácelova sbírka, pozůstávající ze čtyř částí: *Zaklínání v předminulém čase*,¹⁴ *Tratidla*, *Na prázdné dlani kamínek* a *Pláč pro Hekubu*, je svým způsobem ohlednutím za životem. Skácel ji uvádí citátem Blaise Pascala, čím akcentuje úzkost, smutek: „Mohu dát za pravdu jen těm, kdo v úzkostech hledají.“¹⁵ Na rozdíl od Rezníkově sbírky se její dominantou stává čas, motivy plynutí času, jeho bilancování, které celou sbírku propůjčuje a verše posouvají do existenciální roviny.

S motivem času úzce souvisí motiv ticha, který autor ve verších zobrazil i graficky. S motivem ticha se u Skácela setkáváme už v jeho prvotině *Kolik příležitosti*

¹¹ MAŤOVČÍK, Augustín et al.: *Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2008, s. 404.

¹² Jan Skácel se o své tíživé situaci v sedmdesátých letech vyjádřil následovně: „Nikdy jsem neměl dost peněz, abych si za ně mohl opatřit to, po čem jsem toužil. Dnes jich nemám ani tolik, abych si mohl opatřit to, co nutně potřebuji.“ In: KOŽMÍN, Zdeněk: *Skácel*. 3. vyd. Brno: Nakladatelství JOTA, 2006, s. 101.

¹³ KOŽMÍN, Zdeněk: *Skácel*. 3. vyd. Brno: Nakladatelství JOTA, 2006, s. 107.

¹⁴ Několik básní z první části sbírky vzniklo už v roce 1984, tyto básně vyšly pod názvem *Zaklínání v předminulém čase* jako příležitostná publikace k 65. narozeninám Skácelova přítele Karla Majera. In: KOŽMÍN, Z.: *Skácel*. 3. vyd. Brno: Nakladatelství JOTA, 2006, s. 142.

¹⁵ SKÁCEL, Jan: *Básně II*. Brno: Blok, 1996, s. 258.

má růže (1957), myslíme si, že v následujících Skácelových sbírkách se tento motiv ještě zintenzivňuje. Prostřednictvím ticha, jeho křehkosti a intimity, nás básník odkazuje k elementárním lidským hodnotám, dětství, síle přírody. Jako příklad uvádíme úryvek z básně *Rosa coeli*:

Na celém světě není tolik ticha,
jako když sněží v Dolních Kounicích
a probořenou střechou katedrály
snáší se k nám bílý sníh¹⁶

Ve sbírce *Kdo pije potmě víno* Skácel tento motiv posouvá dál. Setkáváme se s obrazem zastavení času, které by mělo člověka přivést k zamyšlení a vyvolat v něm dojem nostalgie, například v básni *Jiná báseň*:

Do ticha zapouzdřený čas
hodinky bez ruk
ne už bez ručiček¹⁷

Motiv dětství nebo toho, „*co dávno kdysi bývalo a dnes ze sna visí*“¹⁸ nás podobně jako u Rezníka odkazuje ke kořenům a elementárním lidským hodnotám. Nacházíme ho například v básni *Pouta*. Naše dětství jakoby představovalo neviditelná pouta, která jsou naší součástí, nikdy by jsme je tedy neměli protrhnout. V souvislosti s obrazem dětství bychom se ještě zmínili o sbírce *Dávné proso* (1981), ve které Skácel věnoval tematizaci dětství větší pozornost.¹⁹

Motiv lásky k domovu se v této Skácelově sbírce spojuje s obrazem jižní Moravy, Dolních Kounic, ve sbírce se projevuje například v básních *Návštěvy* a *Poslední žízeň*. Dominuje smutek, nostalgie ze vzpomínek:

Jak je to dávno co jsme odešli
a kolik žízně
kolik krásné žízně
jsme zanechali doma²⁰

Náboženské motivy jsou ve srovnání s Rezníkem v Skácelově sbírce přítomny v náznacích, propojeny s dalšími motivy. Například v básni *Líto* básník upomíná „*zlatu s jeho tělem*“²¹, oslátko bez Spasitele, tento motiv přechází do ticha a ticho do motivu smrti. V tichu se spustí deště, zajíčkům bude zima a ohrozí je i „*střelná smrt*“²². V básních z části *Pláč pro Hekubu* můžeme na rozdíl od Rezníka sledovat

¹⁶ Ibidem, s. 268.

¹⁷ Ibidem, s. 270.

¹⁸ Ibidem, s. 262.

¹⁹ Skácelova sbírka *Dávné proso* (1981) obsahuje čtyři části, první autor pojmenoval *Dětství a kam až dosahuje*, motiv dětství je její ústředním motivem.

²⁰ SKÁCEL, Jan: *Básně II*. Brno: Blok, 1996, s. 274.

²¹ Ibidem, s. 265.

²² Ibidem, s. 265.

literární nebo dějinné motivy, které se pak objevují v nových souvislostech. Oslovila nás báseň *Teiresias čte zprávu o králi Oidipovi napsanou Braillovým slepeckým písmem*, projevuje se v ní vztah člověka k pravdě, minulosti, času. Celá báseň je proniknuta bolestí, kterou autor zdůraznil závěrečnými slovy: „*Mám poraněný prst a písma mne bolí.*“²³

Na závěr

V naší studii jsme se věnovali slovenskému básníkovi Jaroslavu Rezníkovi, hledali poetologické i tvůrčí paralely mezi ním a moravským básníkem Janem Skácellem. Jejich osudy jsou příkladem mnoha osudů umlčených v normalizačních letech. Oba autoři se však do literatury dokázali vrátit: Rezník sbírkami *Horúčava*, *Tajomstvo priamky*, Skácel sbírkou *Kdo pije potmě víno*, která je zároveň i jeho poslední.

Rezníkova sbírka *Tajomstvo priamky* z roku 2007 představuje syntézu minulosti i současnosti, vzpomínek na dětství i deziluzi ze současné situace, která člověka uvrhla do vnitřního osamocení. Tuto Rezníkovu sbírku jsme srovnali se Skácelovou sbírkou *Kdo pije potmě víno* (1988). Oba autoři jsou hledači Pravdy, Dobry, Krásy (Aristoteles), Slobody, Tvorby a Lásky (Puškin), oproti obrazům dočasnosti staví trvalé hodnoty, proto jsou si ve své poetice blízcí. Spojuje je jak zaměření na člověka, tak inklinace k tradičním hodnotám a spjatost s rodným krajem.

Literatura

- ČERVENĚNÁK, Andrej: *Človek v texte*. 2. dopl. vyd. Nitra: Filozofická fakulta UKF, 2002.
- JANOŠEK, Pavel: *Přehledné dějiny české literatury 1945–1989*. Praha: Academia, 2012.
- KOŽMÍN, Zdeněk: *Skácel*. 3. vyd. Brno: Nakladatelství JOTA, 2006.
- MARČOK, Viliam et al.: *Dejiny slovenskej literatúry III: Cesty slovenskej literatúry druhou polovicou XX. storočia*. 2. vyd. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2006.
- MAŤOVČÍK, Augustín et al.: *Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia*. 2. vyd. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2008.
- REZNÍK, Jaroslav: *Horúčava*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1993.
- REZNÍK, Jaroslav: *Prijímanie*. Banská Bystrica: Stredoslovenské vydavateľstvo, 1968.
- REZNÍK, Jaroslav: *S vodou na jazyku*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1970.
- REZNÍK, Jaroslav: *Tajomstvo priamky*. Martin: Matica slovenská, 2007.

²³ Ibidem, s. 319.

REZNÍK, Jaroslav: *Váhavost*. Banská Bystrica: Stredoslovenské vydavateľstvo, 1966.

SKÁCEL, Jan: *Básně II*. Brno: Blok, 1996.

SKÁCEL, Jan: *Dávné proso*. Brno: Blok, 1981.

TIMURA, Viktor: *Ozval sa... básnik*. In: Knižná revue 18, 2008, č. 4, s. 5.

PaedDr. Lenka Paučová

Ústav slavistiky, Filozofická fakulta MU

Arna Nováka 1, 602 00 Brno – Česká republika

440234@mail.muni.cz